

ЛІСТАПАД
1992г.

БЕЛАРУСКИ КАЛЕКЦЫЯНЕР

№3 171

Кошт 5 рублёў

110-я ўгодкі Якуба Коласа

Філатэлістычнае ўшанаваньне памяці песьняра

У маймі філатэлістычнай калекцыі, прысьвечанай народнаму песьняру Беларусі, самыя цікавыя з'яўляюцца два канверты ад лістоў, высланых Якубам Коласам у 1937 годзе ў Маскву на імя рускага паэта і перакладчыка твораў беларускай літаратуры С. М. Гардзюцкага. Зваротны адрас на іх напісаны аўтарам: «БССР, Мінск, Акадэмія навук» і характэрны водгас: «Я. Колас».

У сучасных паштовых выпусках маюцца дзве маркі, тры канверты, адна паштовая картка, тры спецыяльныя штэмпелі.

У 1957 годзе Міністэрства сувязі СССР выпусціла малафарматную марку з партрэта паэта ў абрамленні беларускага арнаменту, каласоў жыта і адлюстраваннем кнігі. Надпіс на марцы: «Якуб Колас — народны паэт Беларускай ССР. 75 лет со дня рождения».

Праз 5 год у гонар 80-годдзя з дня нараджэння песьняроў Беларусі — Якуба Коласа і Янкі Купалы выпушчана марка з партрэтамі абодвух літаратараў і канверт з партрэта Якуба Коласа, беларускім арнаментам і надпісам. Гэта дата была адзначана спецыяльным гашэннем карэспандэнтскіх юбілейным штэмпелем з тэкстам на беларускай мове: «80 год з дня нараджэння Якуба Коласа. 3.11.62. Мінск. Паштamt» і малюнкам партрэта пісьменніка, каласоў жыта і кнігі.

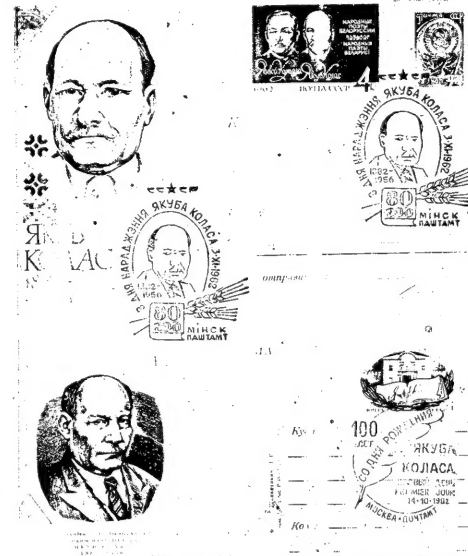
Да 90-годдзя Якуба Коласа выйшаў паштовы канверт з партрэта песьняра, выкананы вядомым мастаком А. Яр-Краўчанкам.

У гонар 100-гадовага юбілею Якуба Коласа ўпершыню ў практыцы саветскай пошты беларускаму паэту была прысьвечана анія паштовая картка з арыгінальнай зарыскай, адлюстраванай у выглядзе літэратуры, што знаходзіцца на тэрыторыі Акадэміі навук Беларусі і дзе зараз размешчаны яго музей. У ніжняй частцы паштовага знака — лаўравыя галіны, адкрытая кніга, на

старонках якой — факсімільны роспіс Якуба Коласа. Палову спеасаблівай аэральнай рамкі складае беларускі арнамент. Выхад карткі ў паштовы абарот таксама адзначаў спецыяльным гашэннем карэспандэнтскі штэмпелем з адлюстраваннем гусінага пера і надпісам «Почта СССР». 100 лет со дня рождения Якуба Коласа. Первый день. Москва. Почтамт».

У Мінску штэмпель быў іншым: малюнак кнігі, гусінага пера, нацыянальнага арнаменту і юбілейнага тэксту. Выйшаў таксама мастацкі канверт з партрэта народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

У 1964 годзе ў серыі канвертаў, прысьвечанай архітэктурным ансамблям Мінска, выданы канверт з адлюстраваннем плошчы

Якуба Коласа і будынку паграфічнага камбіната, які носіць імя пісьменніка.

Імя Якуба Коласа носіць таксама вуліца многіх гарадоў нашай рэспублікі, прадпрыемстваў, гаспадаркі, паракоды, бібліятэкі і г. д. Многія з іх маюць франкіраваныя штэмпелі (найменаванне аб'екта, адрас і г. д.), на якіх так-

сама адлюстравана імя паэта. Такіх прадпрыемстваў, кантор, крам на вуліцы Я. Коласа ў Мінску некалькі. Вось прыклад толькі двух такіх штэмпеляў. Утвэржаны, што і ў іншых гарадах рэспублікі на вуліцах Я. Коласа можна адшукаць падобныя машыныя штэмпелі.

Сярод філатэлістаў нашай рэспублікі гэтыя штэмпелі чамусьці не карыстаюцца папулярнасцю. Але ніводная тэматычная калекцыя, прэзентуючая на паўнату, не зможа абысціся без франкіраваных штэмпеляў. Мае такі штэмпель і бібліятэка рэспубліканскай Акадэміі навук, якая носіць імя песьняра. Ёсць такія штэмпелі і за межамі рэспублікі.

Вядома, што ў тым Вялікай Айчыннай вайны пісьменнік некаторы час жыў у Ташкенце. Пасля разбуральнага землетрусу будынікі кожнай з рэспублік узводзілі там цэлыя мікрараёны. Адна з вуліц, адноўленая беларускімі будаўнікамі, носіць імя Якуба Коласа. Безумоўна, што на гэтай ташкенцкай вуліцы размяшчаюцца розныя ўстановы, маючыя ў сваім распарадку франкіраваныя машыны і адпавядаючы карэспандэнцый са штэмпелямі з імем Якуба Коласа.

Магчыма, філатэлістам нашай рэспублікі вядомы франкіраваныя штэмпелі з імем Коласа з іншых гарадоў Беларусі і за яе межамі. Вялікая просьба паведаміць пра гэта ў рэдакцыю «Б. К.» ці аўтару гэтага матэрыялу.

Леу КОЛАСАЎ.

Да нашых чытачоў

Шаноўныя калегі! Прайшло ўжо даволі шмат часу з дня выхаду апошняга нумара нашай газеты. За гэты час мы атрымалі багатую пошту. Лісты самыя розныя, але ёсць некалькі агульных пытанняў, на якія варты адказаць праз газету.

Нам зразумела Ваша трывоса за далейшы лёс газеты «Беларускі калекцыянер». Паведамляем, што зараз ёсць усе, каб працягнуць выданне газеты, вось толькі б больш вольнага часу. Бо на жыццё мы вымушаны зарабляць зусім іншымі справамі. Прыватная газета залежыць шмат ад каго і шмат ад чаго, таму і трэба ставіцца да яе адпаведна.

Для тых, што прасіў дапамагчы набыць новыя паштовыя маркі Беларусі, паведамляем, што рэдакцыя распаўсюджваннем марак не займаецца, тым больш, што ў Воршы іх няма.

Для тых, каго цікавіць паштовая марка СССР, выпушчаная да 500-х угодкаў Ф. Скарыны з наддрукоўкай слова «Беларусь», паведамляем, што наддрукоўка зроблена ў Воршы для патрэб рэдакцыі газеты «Беларускі калекцыянер». Сёння, калі з'явіліся паштовыя маркі Беларусі, няма сэнсу працягнуць наддрукоўку. Таму, калі ласка, не дасылаліце нам чыстыя маркі з просьбай зрабіць яе.

Ад Вас чакаем далейшых допісаў, цікавых матэрыялаў.

Алесь СЯРОЖКІН.
Ворша.

Вяртаючыся да друкаванага

«Невядомая беларуская марка»

У «Беларускім калекцыянер» (№1-2) прачытаў я замітку Міхаса Вераціна «Невядомая беларуская марка». Магчыма, гэта і не паштовая марка. А якая? Кім выдана? Дзе? Для чаго? Што азначае скарачэнне «БНС»? — пытаецца аўтар. Паспрабую каротка адказаць на гэтыя пытанні. Адрозныя, што гэта не паштовая марка.

Аднак усе на парадку і крыху гісторыі. У 1941 годзе з часткі акупаванай немцамі Беларусі быў створаны Гэзаральскісавіяр Беларусі, які склаўся з 10 павеятаў (акругаў) — Менскага, Барысаўскага, Слуцкага, Баранавіцкага, Глыбоцкага, Ганцавіцкага, Лідзкага, Наваградзкага, Слонімскага, Вялейскага і места Менска. Гэзаральскісарам Беларусі быў прызначаны Вільгельм Кубэ.

У кастрычніку 1941 году Вільгельм Кубэ і дзяля беларускай эміграцыі ў Празе лекар Ян Ермачэнка выдалі адзін да беларускага насельніцтва. У ёй паведамлялі пра стварэнне Беларускага народнага самапомачы (БНС) і заклікалі да згуртавання ў еінных шэрагах. Цэнтрала БНС знаходзілася ў Менску, у павеатах і раёнах былі створаны аддзелы. Беларускай народнай самапомачы былі перададзены сродкі і маёмасць Беларускага Чырвонага Крыжа, створанага ў ліпені 1941 г. у Менску.

Сябры БНС атрымлівалі білеты і павінны былі плаціць складкі, якія плаціўся накліпваннем

у білет маркі. Складка была 20 фэнігаў (або 2 рублі па тагачаснаму курсу). Маркі не мелі перафары і клею. Ліццё літары ўгары маркі «ЕСВ» — гэта нямецкі пераклад абрэвіатуры «БНС».

Ян Ермачэнка быў кіраўніком БНС да красавіка 1943 г. Пасля яго з'яўлення на гэтай пасадзе Вацлаў Іванюк, які быў адначасна і бургамістрам Менску. Пазней змяніўся і назой самой арганізацыі — яна стала звацца Беларускай самапомач. Аддзелы яе былі таксама ў Варшаве, Бэрліне, Празе. Ваўкавыск не належаў да Гэзаральскісавіяр, ён і ягоныя ваколіцы былі далучаны да Усходняга Прусіі. Але, відаць, і там былі нейкія суполкі БНС, таму В. Даўгоў і напратлі на іх на Ваўкавышчыне.

А што ж уяўляла зь сябе БНС? У прыгаданай вышэй адзое зазначалася, што яе мэта — дапамога насельніцтву ў сфэры аховы здароўя і побыту, апека над бяздомнымі, хворымі, сіротамі, пацярпелымі ад вайны. А як яно было на самой справе? Як вядома, акупанты (і не толькі нямецкі) шодры на абыякі, але і скупіла на дапамогу галодным і бяздомным. І таму апошнім даставаліся толькі крошкі.

Вось, здаецца, і ўсе, што я змог адказаць на пытанні ў замітку спадара Вераціна.

А. ТРАЯНОЎСкі,
гал. рэдактар
«Беларускае крыніца».

Манэтавы скарб з пляцу Волі ў Менску

За сваю шматпакатную, блізу 200-гадовую гісторыю комплекс будынкаў на пляцу Волі пад сучаснай нумарацыяй 19/21 шмат пачаў, шмат перажыў, перацярпеў. Гэтыя шэрыя, часам зусім непрыглядныя помнікі грамадзянскай архітэктуры часта мянілі свой выгляд, гаспадароў. Так адбылося і з гэтымі 2-і і 3-павярховымі мураванымі дамкамі, якія будаваліся на ўжо сфармаванай пляцоўцы ў самым цэнтры Верхняга рынку замест існаваўшых тут раней драўляных. І адбудоваліся яны не адразу, а на працягу паўсотні, а то і болей гадоў. Зараз існуе два будынкі, а раней, верагодна, было тры, а таксама два ці нават болей дварыкаў, якія мелі замкнёную структуру. Дворык, які захаваўся да нашых часоў, захапіў сваёй утульнасцю, нестандартнасцю, негледзячы на тое, што яго ператварылі ў вялікі сьветнік. Зь яго адкрываецца добры выгляд на вежы былога касцёла бэрнардынаў, якія ў сонечнае надвор'е нібы плывуць разам з невялікімі хмаркамі па небе некай асобна ад касцёла. З боку вышэй Касмадзем'янкаўскай вуліцы (зараз не існуе) будынак ахоплівае галерэяй, на якой раней, відаць, ішоў ажурылены гандаль разнастайнымі таварамі, рамантаваліся і вырабляліся розныя рэчы хатняга ужытку. Тая частка комплексу, што выходзіла на пляц Волі, была пашкоджана пад апошняй вайны і разабрана пасьля яе. Таму і фасад тут зусім незразумелы, нейкі шэры, нягэрабны.

Не пашанцавала гэтаму цікаваму комплексу і ў апошнія гады. Другая лінія мэтро прайшла крав пад ім, і ён пачаў на вачах пакрывацца павуцінем шчылін і ледзь не разваліўся. Але мэтрэбуда, зямляточы складзі сваёй злучнасьці, заліў ледзь не ўсё сутэрэжныя бэтонам, атынкаваў шчыліны і ўжо на працягу чатырох год спрабуе фарбаваць яго ў розныя колеры.

У 1989 г. пачаліся комплексныя навуковыя дасьледаваньні помнікаў, якія складаліся з вывучэньня помнікаў у гістарычным, архэалагічным і архітэктурным плане. Іх праводзіў Беларускі рэстаўрацыйна-праектны інстытут. На вялікі жал, архэалагічныя досьледы па розным прычынам не былі скончаны. Было закладзена і выканана сем шурфоў. Мэтай шурфоў было вывучэньне стану падмуркаў будынкаў, іх складаная гісторыя, а таксама культурынага (архэалагічнага) пласта. Знойдзены ў шурфах рэчы і фрагменты разнастайных шклянкі, керамічных, фаянсавых, кафляных вырабаў датуюцца к. ХІІ–ХХ ст. ст. Падобныя знаходкі часта сустракаюцца пры раскопках Менска і іншых беларускіх гарадоў і мястэчак.

З найбольш старажытных варт згадаць донца шклянкі з налупнымі валікам, якое можна аднесці да першай паловы ХІІІ ст. Шмат было ў шурфах рознага аптэкарскага і парфумэрнага начыння канца ХІІІ – пачатку ХХ ст. ст. Зараз гэты посуд перададзены ў Музей гісторыі мэдыцыны Беларусі, што ствараецца ў Менску. Найбольшая колькасць рэчаў была знойдзена ў шурфе №2, які быў разбіты каля паўднёвай сьцяны, зьлева ад уваходу ў двор. Але самая цікавая знаходка – гэта скарб манэтаў другой паловы ХІХ – пачатку ХХ ст., знойдзены ў гэтым шурфе на глыбіні 60–160 см ад дэзіннай паверхні, у амаль квадратнай драўлянай канструкцыі. Яна была складзена з дошак, якія мацаваліся ўнутры слупкамі, што стаялі па кутах. Канструкцыя мела памеры 140–120–60 см і была запоўнена разнастайным сьмеццём ХІХ–ХХ ст. ст. Драўляная канструкцыя разьмяшчалася адразу пры уваходзе ў двор, на адлегласьці 80 см ад паўднёвай сьцяны. Паміж імі была адмоства з камянеў памерамі 10–25 см.

Скарб налічваў звыш трох сотняў манэтаў вельмі дрэнна захаванасьці. Увогуле, знаходка скарба, які ён ні быў, заўсёды называўся здараньне.

Вынікі папярэдняга агляду знаходкі былі надрукаваны ў газэце «Добры вечар» (26.11.1991). Вашай увазе прапануюцца больш поўныя і падрабязныя звесткі аб яго складзе:

РАСЕЙСКАЯ ІМПЭРЫЯ

Намінал	Год	Колькасць асобнікаў
3 капейкі	1914	1
—	18xx	2
5 капеек	1867	2
—	1868	3
—	1877	10
—	1878	9
—	1869	4
—	1869	1
—	1867–69	1
—	1870	9
—	1870	4
—	1871	6
—	1872	5
—	1873	2
—	1874	4
—	1875	10
—	1876	1
—	1876	7
—	1867–76	8
—	1870–76 ЕМ	3
—	1879	7
—	1876 ці 7/9	2
—	1870–79	4
—	1877 ці 8/9	2
—	1880	15
—	1881	13
—	1880–81	6
—	1867–81	10
—	1911	23
—	1912	2
—	1911–12	1
—	1867–1912	1
—	1867–1916	105
—	1916 (?)	1

СССР

1 капейка: 1936, 1938, 19xx (2 асобнікі);	
2 капейкі: 1930, 1935, 1940, 1944, 1952, 19xx (6 асобнікаў);	
3 капейкі: 1939 (2 асобнікі), 194x, 19xx (3 асобнікі);	
5 капейкі: 1923, 1933, 1931–33, 1938 (2 асобнікі), 1936–57;	
5 капейкі: 193x, 1940, 1949, 19xx;	
10 капеек: 1923, 1933, 1931–33, 1938 (2 асобнікі), 1936–57;	
2 ці 10: 1923, 1933, 1931–33, 1938 (2 асобнікі);	
15 капеек: 1931–33 (3 асобнікі), 1935, 1939, 1945, 1948, 1936–57;	
20 капеек: 1933, 1935 (2 асобнікі), 1936, 1943, 1945, 1948 (2 асобнікі).	

НІМЕЧЫНА

5 фэнінгаў 1940–1944;	
10 фэнінгаў 1940–1945;	
50 фэнінгаў 1923–1936.	
Там жа быў знойдзены нямецкі крыж «За вайсковыя заслугі», які ўяўляе сабой малютыскі крыж з двума дыяганальна перакрываюсямі мячамі і са сваёй часткай у вільку ў цэнтры.	

Такім чынам, усяго было знойдзена 339 манэтаў: зь іх 285 медных Расейскай Імпэрыі, 51 – савецкая, 3 – германскія. На двух медных расейскіх плячкапечных манэтах папярэдні ўладальнікі па краю манэтнага поля зрабілі насечкі (магчыма, напільнікам). Цікава, што сярод медных манэтаў Расейскай Імпэрыі толькі дзве былі трохкапеечныя. Калекцыянераў, пэўна, зацікавіць парэўнае раскладу гэтых манэтаў па гадах (адлюстраванае склад грашованага абароту сярэдзіны другога дзесяцігоддзя ХІХ ст.) з агульнай колькасцю пятакоў, адбітых у гэтыя гады на манэтных дварах Екацірынбурга і Санкт-Пецярбурга (дадзеныя ў тысячах паводле: STAN. DARD CATALOG OF WORLD COINS. – 10TH ED. BY CH. L. KRAUSE & C. MISHLER. – IOLA. WISCONSIN. 1984. – P. 1728);

Нагледзячы на дрэнную захаванасьць манэтаў, пры іх вывучэньні высветлілася, што ў скарбе храналёгічна прадстаўлены манэты амаль што ўсіх гадоў выбіваньня гэтага тыпу (за выключэньнем 1917 г., калі іх вытворчасць была назначанай). Што да манэтных двароў, то тут трэба адзначыць, што вылучыць манэты Санкт-Пецярбургскага манэтнага двара 1867–71 г. г. у комплексе не ўдалося. Сярод плячкапечных манэтаў больш за ўсё асобнікаў 1911 г. (23), 1880 г. (15), 1881 г. (13), 1870 г. (13).

Наўмысна ў скарбе значнай колькасці медных плячкапечных манэтаў (83%) сьведчыць аб наўмысным зьмяняцці іх з абарачэньня. Разам з тым вылучаныя тры групы манэтаў (Расейскай Імпэрыі, СССР і Германіі) даюць магчымасьць казаць аб двух верагодных этапах складаньня ўсяго комплексу: 1) асноўная частка яго – медныя расейскія манэты – была зьнята з абарачэньня ў гады Першай сусьветнай вайны; 2) астатнія манэты склалі комплекс на пачатку 1950-х гадоў.

Трэба адзначыць, што гэта ўжо ня першая знаходка расейскіх медных манэтаў у Менску. Напрыклад, толькі ў апошні час сталі вядомыя скарбы: у раёне чыгуначнай станцыі «Таварная» (знойдзены ў 1975 г.), побач з вуліцай Нямігай (1980 г.), каля пл. Волі (1986 г.), на Траецкім прадмесьці (1987 г.). Аднак ні ў адным не было такой колькасці плячкапечных манэтаў. Усе гэтыя цікавыя знаходкі аскрава сьведчаць аб складаным становішчы ў фінансах Расейскай Імпэрыі першай сусьветнай вайны.

На першага студзеня 1914 г. грашовая маса ў абарачэньні складалася з крэдытных білетаў на суму 1665 млн. руб. (65,2 % грашовай масы), залатых манэтаў – 494 млн. руб. (0,7 %), білетаў дзяржаўнае скарбніцы – 150 млн. руб. (6%).

Вайна дэарганізавала грашовае абарачэньне. У першы тыдзень царскі ўрад скончыў абмен крэдытных білетаў на золата, а потым неаднаразова павялічваў эмісійнае права Дзяржбанка. Апошні фактычна атрымаў магчымасьць амаль што неабмежаванай эмісіі банкнотаў. Так, з пачатку вайны да сакавіка 1917 г. было выпушчана крэдытных білетаў на 8317 млн. руб., а Часовы ўрад зь першага сакавіка па першага кастрычніка гэтага году – на 7340 млн. руб. Калі да вайны золата, якое захоўвалася ў Дзяржбанку, амаль цалкам забясьпечвала крэдытныя білеты (Расейскае золата на 1600 млн. руб. і за мяжой – на 150 млн. руб.), а білетаў на 1633 млн. руб.), то на першага кастрычніка 1917 г. сытуацыя зьмянілася: у Расейскае захоўвалася золата на 1294 млн. руб. пры 1725 млн. руб. білетаў у абарачэньні.

Гэта прывяло да падзеньня кошту папярэдняга банкнотаў. Калі на пачатку 1917 г. пакупніцкая магчымасьць рубля не перавышала 45 капеек, то ў кастрычніку яна была ня больш 6–7 капеек. Населенства больш не давярала рублю, і ў яго, напрыклад, напярэдадні 1916 г. асела банкаўскага срэбра на 114 млн. руб., разьменнага – на 172 млн. руб. і меднай манэты на 23 млн. рублёў.

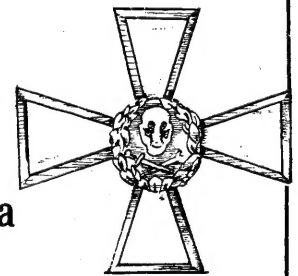
Калі ішчэ ўлічваць, што ў абарачэньні было шмат розных суратажных грошай, то гэта аскрава сьведчыла аб фінансавым краху.

Вось такія абставіны прывялі да захоўваньня скарбаў у той час. Такім чынам, нават знаходкі скарбаў манэтаў ХІХ–ХХ ст. – даволі цікавае зьява, якая служыць добрай крыніцай па гісторыі свайго часу, аскравым сьведчаньнем працэсаў, што адбываліся ў эканоміцы Расейскай Імпэрыі.

Зьмешчаны матэрыялы ня толькі дае ўяўленьне аб стане эканомікі Расейскай пачатку ХХ ст., але дае магчымасьць чытачам разьважаць, правесці паралелі і аналізі зь сёньняшнім днём.

Археалягі:
Уладзімір Мілюцін,
Зьміцер ЯЦКЕВІЧ.

Крыж Булак- Балаховіча

Кожная незалежная дзяржава мае свае ўзнагароды, якімі адзначае сваіх лепшых сыноў. Праўда, пытаньне пра ўласныя ўзнагароды і перада нашай рэспублікай. Але перад тым, як сесці за распрацоўку новых ўзнагарод, трэба будзе зазірнуць у нашу гісторыю, пашукаць там выхны нашых ордэнаў і медалёў.

Крыж белага металу, пакрыты белай эмаллю, памерам 35 на 35 мм. У цэнтры крыжа срэбны медальён, на якім выява мёртвага галавы над ськрыжаванымі мячамі паходзі. Медальён акружаны лаўровым вінком, пераплязаным у нізе стужкай.

Аваротны бок гладыі мае парадкавы нумар.

Сьвёньня хацелася б пазнаёміць нашых чытачоў з «Крыжам Храбрых» генерала Булак-Балаховіча, які ўнёс свой уклад у незалежнасьць Беларусі.

Выказваю падзяку спадару Алесю Кузняцоў за магчымасьць азнакаменьня з ўзнагародай Булак-Балаховіча.

А. СЯРЖКІН,
Ворша.

Г А Д Ы	I	1867	I	1868	I	1869	I	1870	I	1871	I	1872	I	1873	I	1874	I	1875	I	1876	I	1877	I	1878	I	1879	I	1880	I	1881	I	1882	I	1883	I	1884	I	1885	I	1886	I	1887	I	1888	I	1889	I	1890	I	1891	I	1892	I	1893	I	1894	I	1895	I	1896	I	1897	I	1898	I	1899	I	1900	I	1901	I	1902	I	1903	I	1904	I	1905	I	1906	I	1907	I	1908	I	1909	I	1910	I	1911	I	1912	I	1913	I	1914	I	1915	I	1916	I	1917	I	1918	I	1919	I	1920	I	1921	I	1922	I	1923	I	1924	I	1925	I	1926	I	1927	I	1928	I	1929	I	1930	I	1931	I	1932	I	1933	I	1934	I	1935	I	1936	I	1937	I	1938	I	1939	I	1940	I	1941	I	1942	I	1943	I	1944	I	1945	I	1946	I	1947	I	1948	I	1949	I	1950	I	1951	I	1952	I	1953	I	1954	I	1955	I	1956	I	1957	I	1958	I	1959	I	1960	I	1961	I	1962	I	1963	I	1964	I	1965	I	1966	I	1967	I	1968	I	1969	I	1970	I	1971	I	1972	I	1973	I	1974	I	1975	I	1976	I	1977	I	1978	I	1979	I	1980	I	1981	I	1982	I	1983	I	1984	I	1985	I	1986	I	1987	I	1988	I	1989	I	1990	I	1991	I	1992	I	1993	I	1994	I	1995	I	1996	I	1997	I	1998	I	1999	I	2000	I	2001	I	2002	I	2003	I	2004	I	2005	I	2006	I	2007	I	2008	I	2009	I	2010	I	2011	I	2012	I	2013	I	2014	I	2015	I	2016	I	2017	I	2018	I	2019	I	2020	I	2021	I	2022	I	2023	I	2024	I	2025	I	2026	I	2027	I	2028	I	2029	I	2030	I	2031	I	2032	I	2033	I	2034	I	2035	I	2036	I	2037	I	2038	I	2039	I	2040	I	2041	I	2042	I	2043	I	2044	I	2045	I	2046	I	2047	I	2048	I	2049	I	2050	I	2051	I	2052	I	2053	I	2054	I	2055	I	2056	I	2057	I	2058	I	2059	I	2060	I	2061	I	2062	I	2063	I	2064	I	2065	I	2066	I	2067	I	2068	I	2069	I	2070	I	2071	I	2072	I	2073	I	2074	I	2075	I	2076	I	2077	I	2078	I	2079	I	2080	I	2081	I	2082	I	2083	I	2084	I	2085	I	2086	I	2087	I	2088	I	2089	I	2090	I	2091	I	2092	I	2093	I	2094	I	2095	I	2096	I	2097	I	2098	I	2099	I	2100	I	2101	I	2102	I	2103	I	2104	I	2105	I	2106	I	2107	I	2108	I	2109	I	2110	I	2111	I	2112	I	2113	I	2114	I	2115	I	2116	I	2117	I	2118	I	2119	I	2120	I	2121	I	2122	I	2123	I	2124	I	2125	I	2126	I	2127	I	2128	I	2129	I	2130	I	2131	I	2132	I	2133	I	2134	I	2135	I	2136	I	2137	I	2138	I	2139	I	2140	I	2141	I	2142	I	2143	I	2144	I	2145	I	2146	I	2147	I	2148	I	2149	I	2150	I	2151	I	2152	I	2153	I	2154	I	2155	I	2156	I	2157	I	2158	I	2159	I	2160	I	2161	I	2162	I	2163	I	2164	I	2165	I	2166	I	2167	I	2168	I	2169	I	2170	I	2171	I	2172	I	2173	I	2174	I	2175	I	2176	I	2177	I	2178	I	2179	I	2180	I	2181	I	2182	I	2183	I	2184	I	2185	I	2186	I	2187	I	2188	I	2189	I	2190	I	2191	I	2192	I	2193	I	2194	I	2195	I	2196	I	2197	I	2198	I	2199	I	2200	I	2201	I	2202	I	2203	I	2204	I	2205	I	2206	I	2207	I	2208	I	2209	I	2210	I	2211	I	2212	I	2213	I	2214	I	2215	I	2216	I	2217	I	2218	I	2219	I	2220	I	2221	I	2222	I	2223	I	2224	I	2225	I	2226	I	2227	I	2228	I	2229	I	2230	I	2231	I	2232	I	2233	I	2234	I	2235	I	2236	I	2237	I	2238	I	2239	I	2240	I	2241	I	2242	I	2243	I	2244	I	2245	I	2246	I	2247	I	2248	I	2249	I	2250	I	2251	I	2252	I	2253	I	2254	I	2255	I	2256	I	2257	I	2258	I	2259	I	2260	I	2261	I	2262	I	2263	I	2264	I	2265	I	2266	I	2267	I	2268	I	2269	I	2270	I	2271	I	2272	I	2273	I	2274	I	2275	I	2276	I	2277	I	2278	I	2279	I	2280	I	2281	I	2282	I	2283	I	2284	I	2285	I	2286	I	2287	I	2288	I	2289	I	2290	I	2291	I	2292	I	2293	I	2294	I	2295	I	2296	I	2297	I	2298	I	2299	I	2300	I	2301	I	2302	I	2303	I	2304	I	2305	I	2306	I	2307	I	2308	I	2309	I	2310	I	2311	I	2312	I	2313	I	2314	I	2315	I	2316	I	2317	I	2318	I	2319	I	2320	I	2321	I	2322	I	2323	I	2324	I	2325	I	2326	I	2327	I	2328	I	2329	I	2330	I	2331	I	2332	I	2333	I	2334	I	2335	I	2336	I	2337	I	2338	I	2339	I	2340	I	2341	I	2342	I	2343	I	2344	I	2345	I	2346	I	2347	I	2348	I	2349	I	2350	I	2351	I	2352	I	2353	I	2354	I	2355	I	2356	I	2357	I	2358	I	2359	I	2360	I	2361	I	2362	I	2363	I	2364	I	2365	I	2366	I	2367	I	2368	I	2369	I	2370	I	2371	I	2372	I	2373	I	2374	I	2375	I	2376	I	2377	I	2378	I	2379	I	2380	I	2381	I	2382	I	2383	I	2384	I	2385	I	2386	I	2387	I	2388	I	2389	I	2390	I	2391	I	2392	I	2393	I	2394	I	2395	I	2396	I	2397	I	2398	I	2399	I	2400	I	2401	I	2402	I	2403	I	2404	I	2405	I	2406	I	2407	I	2408	I	2409	I	2410	I	2411	I	2412	I	2413	I	2414	I	2415	I	2416	I	2417	I	2418	I	2419	I	2420	I	2421	I	2422	I	2423	I	2424	I	2425	I	2426	I	2427	I	2428	I	2429	I	2430	I	2431	I	2432	I	2433	I	2434	I	2435	I	2436	I	2437	I	2438	I	2439	I	2440	I	2441	I	2442	I	2443	I	2444	I	2445	I	2446	I	2447	I	2448	I	2449	I	2450	I	2451	I	2452	I	2453	I	2454	I	2455	I	2456	I	2457	I	2458	I	2459	I	2460	I	2461	I	2462	I	2463	I	2464	I	2465	I	2466	I	2467	I	2468	I	2469	I	2470	I	2471	I	2472	I	2473	I	2474	I	2475	I	2476	I	2477	I	2478	I	2479	I	2480	I	2481	I	2482	I	2483	I	2484	I	2485	I	2486	I	2487	I	2488	I	2489	I	2490	I	2491	I	2492	I	2493	I	2494	I	2495	I	2496	I	2497	I	2498	I	2499	I	2500	I	2501	I	2502	I	2503	I	2504	I	2505	I	2506	I	2507	I	2508	I	2509	I	2510	I	2511	I	2512	I	2513	I	2514	I	2515	I	2516	I	2517	I	2518	I	2519	I	2520	I	2521	I	2522	I	2523	I	2524	I	2525	I	2526	I	2527	I	2528	I	2529	I	2530	I	2531	I	2532	I	2533	I	2534	I	2535	I	2536	I	2537	I	2538	I	2539	I	2540	I	2541	I	2542	I	2543	I	2544	I	2545	I	2546	I	2547	I	2548	I	2549	I	2550	I	2551	I	2552	I	2553	I	2554	I	2555	I	2556	I	2557	I	2558	I	2559	I	2560	I	2561	I	2562	I	2563	I	2564	I	2565	I	2566	I	2567	I	2568	I	2569	I	2570	I	2571	I	2572	I	2573	I	2574	I	2575	I	2576	I	2577	I	2578	I	2579	I	2580	I	2581	I	2582	I	2583	I	2584	I	2585	I	2586	I	2587	I	2588	I	2589	I	2590	I	2591	I	2592	I	2593	I	2594	I	2595	I	2596	I	2597	I	2598	I	2599	I	2600	I	2601	I	2602	I	2603	I	2604	I	2605	I	2606	I	2607	I	2608	I	2609	I	2610	I	2611	I	2612	I	2613	I	2614	I	2615	I	2616	I	2617	I	2618	I	2619	I	2620	I	2621	I	2622	I	2623	I	2624	I	2625	I	2626	I	2627	I	2628	I	2629	I	2630	I	2631	I	2632	I	2633	I	2634	I	2635	I	2636	I	2637	I	2638	I	2639	I	2640	I	2641	I	2642	I	2643	I	2644	I	2645	I	2646	I	2647	I	2648	I	2649	I	2650	I	2651	I	2652	I	2653	I	2654	I	2655	I	2656	I	2657	I	2658	I	2659	I	2660	I	2661	I	2662	I	2663	I	2664	I	2665	I	2666	I	2667	I	2668	I	2669	I	2670	I	2671	I	2672	I	2673	I	2674	I	2675	I	2676	I	2677	I	2678	I	2679	I	2680	I	2681	I	2682	I	2683	I	2684	I	2685	I	2686	I	2687	I	2688	I	2689	I	2690	I	2691	I	2692	I	2693	I	2694	I	2695	I	2696	I	2697	I	2698	I	2699	I	2700	I	2701	I	2702	I	2703	I	2704	I	2705	I	2706	I	2707	I	2708	I	2709	I	2710	I	2711	I	2712	I	2713	I	2714	I	2715	I	2716	I	2717	I	2718	I	2719	I	2720	I	2721	I	2722	I	2723	I	2724	I	2725	I	2726	I	2727	I	2728	I	2729	I	2730	I	2731	I	2732	I	2733	I	2734	I	2735	I	2736	I	2737	I	2738	I	2739	I	2740	I	2741	I	2742	I	2743	I	2744	I	2745	I	2746	I	2747	I	2748	I	2749	I	2
---------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	------	---	---

1. У 1867 г. на Санкт-Пецярбургскім манэтным двары было выраблена вельмі мала плячкапечных манэтаў: усяго вядома 44 асобнікі.

2. У 1916–17 г. г. манэты адбіваліся без адзнакі СПБ.

Не адкрыў Амерыкі, калі скажу, што грошы зьявіліся раней, чым фальшывамацэты, але храналогічная розніца паміж гэтымі падзеямі бадай не была значнай. Гэта рызыкаўная і небяспечная галіна чалавечай дзейнасці не абмянула ў Беларусі, дзе фальшывамацэты прапавалі здаўна і даволі актыўна. З гэтай нагоды можна прыгадаць падобку шмільгаў Лівонскага ордэна ў Полацку ў канцы ХУ ст. Уражае і колькасць падобных мадэляў, блізкая да мільёна. І пазней зьяўляліся ўмельцы, якія рабілі замкі на адну з галоўнейшых прарагатыў дзяржавы — эмсію грошай.

Зьяўленне папярочных грошай дало новы штуршок фальшывамацэту. Прытрымліваючыся храналогічнага прыципу, гаворку пачну з шклоўскай аферы, звязанай з падробкай асігнацы; для свайго часу яна была выключнай паводле аб'ёму вытворчасці.

Шклоў, з 1778 г. належаў генерал-лейтэнанту С. Зорычу, нядаўняму фаварыту Екацярыны ІІ, якая не папскавала і падканала былому ўпадабшчу вельмі значную маёмасць. Захавала-

пасці, з наступным выдаленнем за межы Расіі. С. Зорыча ўвагу не пераследвалі, хаця Екацярына ІІ была перакананая ў яго вінаватасці. Менавіта ёй належалі словы: «Можна сказаць, што дзве душы імелі: любілі дабрае, но делал дурное; был храбр в сражениях, но лично трус. И виноват по делу графов Зановичей о фальшивых ассигнациях».

Безумоўна, большасць выпадкаў фальшывамацэту ня мелі такіх значных памераў.

На зыходзе ХVIII ст. у падробцы сярэбранай мадэлі быў абвінавачаны шляхціц в. Ягірды Апшыскага павету М. Ласінскі.

У 1801 г. былі затрыманы шляхціцы в. Плотніца Пінскага павету Бабілізвіч і Платніцкі ў сувязі з фальсіфікацыяй мадэляў.

У 1802 г. была выкрыта спроба дзейнічаць мяшчан І. Лябоніч і А. Ізрайлевіч падрабляць чырвоныя.

Селянін мястэчка Пюрсы Навагрудскага павету Я. Каломы быў затрыманы ў 1810 г. пры спробе збыць фальшывыя рублі.

Працяглы тэрмін і вельмі прадуктыў-

дзе злолеў зававаць давер палітмайстра і ўдэк разам з шваграм Цюркам. Пасля гэтага яны апынуліся ў Вене, дзе паспрабавалі падрабляць аўстрыйскія папярочныя грошы, але вельмі хутка мясцовая паліцыя «села ім на хвост», і сваёй паліцыі за лепшае зноў перабрацца ў межы Расіі, дзе зноў пачалі вырабляць фальшывыя асігнацы. На працягу двух год іх дзейнасць ня мела перапалоку, але аднойчы, у Кобрыве, швагра Цэйзіга пазнаў лёкай, які ведаў аб іх арышце ў Слуцкім павеце. Лёкай стаў патрабаваць 300 злотых, якія былі бы былі віны яму Цэйзіг і швагер. Пачуўшы адмову, лёкай прыняў захады да затрымання Цюрка. Неўзабаве арыштавалі і Цэйзіга. Зноў пачалося следства, падчас якога Цэйзіг выказаў шмат цікавых думак і прапаноў. Па-першае, ён марыў заняць пасадку кіраўніка манэтнага дэпартамента ў Парыжы ці Лондане. Па-другое, ён выказаў пагарду да існуючых расійскіх асігнацый, падрабляў якія было лусым вяцзяжжа. Па-трэцяе, Цэйзіг зазначыў, што асігнацы яго вытворчасці значна лепшыя за дзяржаўныя.

Далей Цэйзіг выказаў наступную прапанову: улады забяспечыць яму добрае ўтрыманне, а ён, з свайго боку, «устроит сырад своего изобретения, с известным ему одному секретом, и будет делать такие кредитные билеты, что правительство может не опасаться никакой подделки». У адказ на завагу, што тое, што зрабіла адна асоба, можа быць зроблена іншай, ён зазначыў: «Вы не так говорите, скажите, что сделал Цейзиг, может сделать другой Цейзиг, и будете правы. Только дело в том, что этого другого придется долго ждать». Прапанова была адхілена.

Следства п'ягнулася шмат часу. Цэйзіг утрымліваўся ў Менскай турме, дзе займаўся вырабам розных дробязяў, адна з якіх быў быў падвешана Аляксандру І пад час яго знаходжання ў Менску і прыцягнула ўвагу імператара.

Далей аўтар зазначае, што Цэйзіг быў сасланы ў Падольск, дзе працягваў займацца падробкай асігнацый: «до подделки его стала уже такая немощная, что никого не вводила в обман, так что власть, признавая его влившим в детство, не преследовала его за это».

Лічу, што ня будзе перабольшаннем назваць І. Цэйзіга каралём фальшывамацэты на Беларусі. Далей мы пабачым, што і сапраўдныя венацыйныя асобы мелі дачыненне да фальсіфікацыі грошай: маёцца на ўвазе падробка расійскіх асігнацый у Францыі напярэдні (і, магчыма, на пачатку) вайны 1812 г.

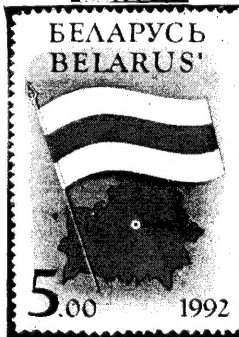
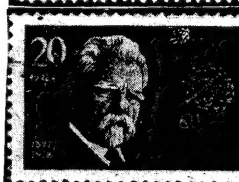
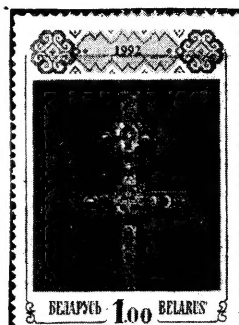
Увогуле, Напалеон у падобных справах быў ня першым і не апошнім манархам. Гісторыя з падробкай французаў расійскіх асігнацый даволі вядомая, але, на жаль, дасканалыя і грунтоўныя даследаванні ў гэтым дачыненні ў Расіі, ні ў былым СССР не праводзіліся, таму шмат што зьяўляецца спрэчным, шмат якія моманты трактуюцца з супрацьлеглых пазіцый.

Падробка пачалася ў 1810 г. у Парыжы і вялася ў абставінах надзвычайнай таемнасці. Аб гэтым ведалі лічаныя асобы, сярод якіх быў Напалеон. Ужо да пачатку вайны асігнацый было падрыхтавана на мільёны рублёў. Потым яны былі ўвезены ў межы Расіі. Есць меркаванні, што фальсіфікацыя працягвалася ў Варшаве, Дрэздэне і нават Маскве. Зараз няма магчымасці дакладна вызначыць, наколькі гэтыя асігнацы распаўсюдзіліся ў Расійскай імперыі. Існуе думка, што ледзьве ня ўсе напалеонаўскае войска разлічаліся фальшывымі асігнацыямі, што значную колькасць фальшывак атрымалі асобы, якія супрацоўнічалі з французскімі ўладамі. Але, на мой погляд, больш абгрунтаванай уяўляецца пункт гледжання, што расійскія асігнацы французскай фабрыкацыі ня трапілі ў вялікай колькасці ў абарачэнні і былі знішчаныя самімі французамі пад час адступлення.

Вядомыя звесткі аб тым, што французскія фальшывы былі найбольш папулярны на тэрыторыях Беларусі і Летувы. Імі разлічваліся французы пры адступленні; частка асігнацый, відаць, не была знішчана. Так, у часе следства па справе Цэйзіга быў выяўлены факт набывання 2 тысяч рублёў асігнацыймі французскай вытворчасці ў Менску. Французскія фальшывы садзейнічалі, у нейкай меры, выпуску ў 1818—1819 гг. асігнацый новага ўзору.

(Працяг на 4-й старонцы).

Новыя паштовыя маркі Беларусі

Большавіцкая Расія, праводзячы каланіяльную палітыку на Беларусі, душыла нават думку на права Беларусі мець ўласныя паштовыя маркі. Сёння, калі адноўлена незалежнасць Беларусі, адноўлены і выпуск паштовых марак Рэспублікі Беларусь.

Пошта Беларусі мае наступныя маркі: «Крыж Ефрасініні Полацкай», «Старажытны герб Полацка», «Р. Шырма», «Дзяржаўны герб Беларусі», «Дзяржаўны сцяг Беларусі». Дарэчы, аўтар дзюх апошніх марак М. Кулава — таленціты мастак, якога трэба шырэй далучаць да выпуску новых марак.

Да 1000-годдзя беларускай праваслаўнай царквы быў выпушчаны паштовы блок і зроблена адпаведная наддрукоўка на марцы «Крыж Ефрасініні Полацкай».

У кастрычніку выйшла сэрія «Помнікі архітэктуры Беларусі» з 6-ці марак.

З'явіліся таксама беларускія маркіраваныя канвэрты і цэлы шэраг цікавых паштовых штэмپеляў, але пра гэта ў наступным нумары.

ФАЛЬШЫВАМАНЭЦТВА

НА БЕЛАРУСІ

(Канец ХVIII—другая палова XIX ст.)

ся шмат сведчаньняў сучасніку аб тагачасным шклоўскім жыцці. Наўрад ці ў межах Расійскай імперыі быў яшчэ адзін пан, які б паводзіў сабе, як Зорыч. Яго ўладанні, найперш Шклоў, былі напоўнены шматлікімі асобамі: сваякамі, былымі сябрамі па службе, нахлебнікамі, расійскімі й замежнымі шукальнікамі прыгод. Неаднойчы, пры неабходнасці адпачынаць таго ці іншага прайдзівата, накіроўваліся ў Шклоў, дзе і знаходзілі патрэбную асобу.

Гаспадар усіх гаспадыня прымаў, усе жылі за яго кошт. Часта наладжваліся гулянікі, якія працягваліся не адзін дзень. Найвялікшым размах мелі святкаванні імянін гаспадару ў верасні, а таксама кірмашы. У гэты час Шклоў наведвалі асобы з Пецярбургу, Масквы ды іншых мясцовасцяў Расіі, а таксама замежныя госці. Пагулянікі працягваліся тыдзень. Былі, маскарэады, карусэлі, ферызёркі, вайсковыя практыкаванні, гэтагальныя прадстаўленні, падарункі знакамітым гасцям і іншае патрабавала шматлікіх выдаткаў. Да таго ж, гаспадар захапляўся гульняй у карты, і паншавала яму не заўжыць. Даволі хутка С. Зорыч апынуўся ў цяжкім фінансавым становішчы. Выдаткі значна перабольшвалі даходы. Менавіта ў такіх умовах на «дапамогу» гаспадару прышлі яго госці — браты Зановічы, Марк і Анibal. Дзесяці ў 1782 г. браты прапанавалі С. Зорычу наступную камбінацыю: яны атрымліваюць у часовае кіраванне маёнтак, за гэта яны выплачваюць усе даўгі і, акрамя гэтага, штогод прэзентуюць гаспадару 100 тысяч рублёў. Пагадненне адбылося. А. Зановіч накіроўваецца за граніцу быўшым для продажу маёмасці. У лютым 1783 г. ён вяртаецца ў Шклоў.

Неўзабаве ў Шклове і наваколіч зьяўляецца шмат новых асігнацый і распаўсюджваюцца чуткі аб тым, што яны фальшывыя. На Беларусі ў гэты час быў князь Р. Пацэўскі, якому стала вядома аб фальшывых асігнацыях. Пры яго ўдзеле пачалося следства, вынікі якога разбіраў Сэнат. Выявілася, што А. Зановіч прывёз з-за межэй імперыі блізу мільёна рублёў асігнацый, якія былі зроблены пры ўдзеле А. Зановіча ў Бруселі. Спробы братаў апраўдацца не далі вынікаў. А. Зановіч абвінавачваўся ў прывозе яўна фальшывых асігнацый, а ягоны брат ува ўтойваўны злачынства Анібала. Акрамя таго, браты былі запдозраныя ў непасрэдным дачыненні да фальшывацыі асігнацый. Як ні дзіўна, браты Зіновічы абышліся параўнальна лёгкім пакараннем: пяцьцю гадамі зняволення ў Нямішлянскай крэ-

на на іхне падробкі расійскіх асігнацый шыраваў І. Цэйзіг. На мой погляд, менавіта яго дзейнасць вылучаецца, калі гэтак можна сказаць, кваліфікавалася і навуковым падыходам. Гэтакім спрыяла навучанне І. Цэйзіга на мяжы ХVIII—XIX ст. ст. у Віленскім універсітэце.

Мяркуючы па матэрыялах следства, да падробкі асігнацый ён далучыўся ў 1804 г., калі, з-за болесніку серца, со страхам і печальню вырзаў на мраморне частку літар для печатання і асноваў сторублеваю форму... упатрыбляў я всю телесную силу, трудясь безпрерывно по ночам и частью днями даже до истощения сил». Без перабольшвання можна сказаць, што Цэйзіг і яго брат Фэлікс стварылі сапраўдную мініятурную разнагалінаваную вытворчасць, дзе вырабляліся ўсе кампаненты і прылады будучых асігнацый, пачынаючы з паперы. Неабходна таксама зазначыць, што падрабляліся асігнацы ня ўвогуле, а шло паптуная праца па стварэнню канкрэтных грашовых папер, якія «были скопированы по годам и номерам, с примечаниями даже дыр и пятен». Потым арыгіналы і копіі збыталіся, але абавязкова ў розных месцах. Гэтыя сур'ёзныя адносіны да справы, дазволілі «фірме» існаваць аж да 1814 г. і пусціць у абарачэнне асігнацый на дзесяткі тысяч рублёў. І. Цэйзігу, акрамя брата, дапамагалі й іншыя асобы. Дарэчы, можна зазначыць, што знакаміты ў будучым мастак Я. Дамель быў таксама асуджаны за дачыненне да справы І. Цэйзіга (не магу зараз адзначна сказаць, ці было абвінавачанне аб'ектыўна абгрунтавана).

У жніўні 1815 г. братам быў вынесены прысуд: «их как проступивших наказали в городе Слуцке (у гэты час І. Цэйзіг арандаваў фальшывак Старына (Старынікі) Слуцкага павету — В. К.) кнутом по пятьдесят ударов и вырваноздр... сослать в каторжную вечную работу».

Дарэчы, эпізод з І. Цэйзігам і выкладу па архіўных крыніцах, але ў 1872 г. ужо зьявілася друкаваная версія прыгод Цэйзіга, якая значна адрозніваецца ад вышэйвыкладзенай. Ня ведаю, якія матэрыялы выкарыстаў аўтар, аднак у той час, як разгортвалася адвеса Цэйзіга, ён быў на Беларусі. Лічу мэтазгодным выкарыстаць асобныя моманты згаданае прады.

І. Цэйзіг дэбютаваў падробкай гэтагальных квіткаў у Вільні. Потым Цэйзіг відзямляе дзейнасць і пачынае фальсіфікаваць асігнацы (апаўдасца пра яго дзейнасць у Слуцкім павеце). Быў затрыманы і некіі час знаходзіўся пад арыштам у Менскім астразе,

ФАЛЬШЫВАМАНЭЦТВА НА БЕЛАРУСІ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й старонцы).

Як гэта ні дзіўна, зафіксаваны выпадкі падборкі манет у астрагох. У 1819 г. была выкрыта спроба зняволення ў Бабруйскай крэпасці С. Аляксеева вырабіць 15- і 50-капеечныя манеты. Падобны выпадак адбыўся ў 1824 г. у Менскай гарнізоннай турме, дзе арыштаваныя шляхціцы Шумскі і Валіцкі займаліся фальшаваннем 15- і 50-капеечнай манеты.

У 1824 г. улады былі заклапочаны тым, што ў Віцебскай губерні распаўсюдзілася залатая манета, якую «афонамерныя людзі падвергаюць порце, снімаючы з нее частку золата хімічнымі спосабамі».

Прад два гады былі затрыманы віцебскія мяшчані С. Верабей у сувязі з падборкай манетаў.

У 1858 г. было выкрыта крымінальнае супольніцтва, куды ўваходзілі жыхары Талачына, Воршы і Магілёва: В. Панкін, Б. Кропач, Н. Дубінаў і Вельскі, якія займаліся вытворчасцю і распаўсюджваннем крэдытных білетаў, а таксама фальшаваннем сярэбранай манеты, у большасці рублёвай.

Жыхары Віцебскай губерні Ідоскі, Булгары, Юркевіч і інш. у 50-х г. г. XIX ст. займаліся распаўсюджваннем фальшаваных крэдытных білетаў.

У другой палове 50-х г. г. XIX ст. затрыманы белгійскія падданы Сіэ, кіраўнік Крайшанскай суконнай фабрыкі ў Віленскім павеце. Ён быў абвінавачаны ў распаўсюджванні фальшаваных 10-рублёвых крэдытных білетаў. Следства выявіла, што фальшавальнікі фабрыкаваліся ў Брусель, што белгійскія ўлады маюць да Сіэса супрацьныя прэтэнзіі. У

выніку яго этапавалі ў Брусель, дзе ён быў асуджаны на катаргу.

Лічу магчымым прывесці некалькі афіцыйных дакументаў, накіраваных супраць падборкі грашовых сродкаў.

Сэнаткі ўказ ад 18.11.1804 г.: «На будучае ўрадавае ўвядзенне, аблічэння іх у дзелі фальшаваных ассігнацый імяны не описывать и не продавать, но оставлять в собственности законным их наследникам, ежели не будут преступники тому причастны; на возврат же банкового капитала обращать только наличные деньги, которые у таковых делателей фальшаваных ассігнаций найдутся, дабы семейству сего рода преступников от лишения всей собственности, не повергались безвинно в нищету, и не были бы на всю жизнь в тягость мирским обществам».

Шэраг указаў 1852 г.:

11.VI. Сэнаткі «О вознаграждении за открытие делателей и переводителей кредитных билетов» — ад 150 да 1500 руб. за данос на вытворцаў і да 300 руб. за на казанне расаўсюджальнікаў;

24.IV. Сэнаткі «О передаче военному суду евреев Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской губерний, кои будут изобличены в подделке государственных бумаг и выпуске их в обращение»;

23.VII. Сэнаткі «О распространении правила о суждении военным судом евреев Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской губерний, кои будут обвинены в подделке государственных бумаг и на лиц христианских вероисповеданий, изобличенных в соучастии с ними».

Валеры КАСМЫЛІН.
г. Менск.

Працуем над філатэлістычным слоўнікам

Шаноўныя калегі, займаючыся выданнем газеты «Беларускі калекцыянер», мы сутыкнуліся з шматлікімі праблемамі. Моўная праблема таксама не абмінула і наша выданне, бо сёння зусім не распаўсюджана філатэлістычная тэрміналогія. Пакуль што ўсе тэрміны падаем ускрытыя да аўтарамі: у адных «маркі», а ў іншых — «познамкі». Таксама і з іншымі тэрмінамі. Але мы ведаем, што шмат каго хвалюе гэтае пытанне і ёсць людзі, якія спрабуюць беларускую філатэлістычную тэрміналогію. Мы заклікаем усіх сьведомых калекцыянераў, а таксама нашых шаноўных навукоўцаў далучыцца да гэтай справы, бо павінна ж быць, нарэшце, адна назва той рэчы, што завецца сёння ў адных канцэртах, у іншых капэртах, у трэціх асортках. З гэтага нумару пачынаем друкаваць «Слоўнік беларускага калекцыянера», першыя матэрыялы да якога даслаў наш чытач з Менску Антось ВАСІЛЕЎ. Чакаем іншых лістоў на гэтую тэму.

Абонемент — падпіска.
Абонент — падпісчык.
Аванс — задатак.
Авіапашта — лятунская пошта.

Адрес — адрас.
Адресант — адпраўнік, адпраўшчык.
Адресат — атрымальнік.
Альбом для марок — познальнік.

Бандероль — алаяска.
Бланк — белая.
Блок — выцінка.

Брак, дефект — загана.
Бумага — папера.
Гашенне — кляйменьне.
Гравюра — рыціна.
Дублет — дваішчык, спарыш.

Заказное — замоўны.
Зубцока — зубоўка.
Карточка — картка.

Карточка маркіраваная — паштоўка.
Квадрат — квадра.
Конверт — асортка.

Лист — аркуш.

Марка — познамка.
Матрыца — гнецка.
Номинал — назоўнік.
Номинальная стоимость — назоўны кош.
Оригинал — істак.
Першапіс, першадрук, першаўзор.

Отпечаток — адбітак.
Отправление — пасланне.

Оттиск — водзіск.
Пакет — пакат.
Печать — друк.
Письмо — ліст.
Посылка — пасылка.
Почтальон — пачтар.
Раствор — расьсечнік.
Секретка — тайніца.
Серія — чародаўка, нізка.

Сцепка — сусцэп.
Тираж — наклад.
Штамп — кляймец.
Штемпель — кляйменьне.
Штемпель — кляймо.
Экземпляр — асобнік.
Эксперт — знаўца.
Ящик абонемента — скрынка падпіска.
Ящик почтовый — паштоўка.
Ящик для газет, писем (в домах) — лістоўня.

Пры перадруку просьба спасылка на «Беларускі калекцыянер». Рукпісы рэдакцыя не вяртае і не рэдагуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары апублікаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падбор і дакладнасць фактаў.

«Беларускі наленцыянер»

Год заснавання 1990

Рэдактар Аляксей СЯРЖОЖНІ.
Выдавец Уладзімір ЦЯХОХІН.
Адказны за выпуск
Мікола ДЗІМІДОВІЧ.

НАША СПАДЧЫНА

Графік, жывапісец, скульптар, збіральнік фальклору — такім ведалі сучаснікі Язэпа Драздоўіча. Спадчыну ён пакінуў намалую: творы і мастацкія літаратурныя палотні, якія ўсёлаўляюць прыжысць роднага краю, унікальную графічную серыю, прысвечаную старадаўняй замкавай архітэктуры Беларусі, і партрэтную галерэю яе гістарычных дзеячоў. Кожнай новай работай сьвярджаў Я. Драздоўіч веліч свайго народа, сваядаслівасць роднага зямлі.

Не даць-адбыці ў забыццё ўсяму, што створана адным са слаўных сыноў Беларусі, узнімаючы выкладчыцкай рускай мовы і літаратуры сярэдняй школы пасёлка Германавічы, што ў Ларкоўшчынскім раёне, Ада Эльзеўна Райчонак. Яе падзвіжніцкая праца завяршылася адкрыццём у пасёлку Дзяржаўнага музея мастацтва і этнаграфіі імя Язэпа Драздоўіча. Тут можна пазнаёміцца з работамі слаўнага сучасніка, з цікавымі экспанатамі з гісторыі беларускай культуры і побыту.

НА ЗДЫМКУ: Ада Эльзеўна Райчонак вядзе экскурсію па залах музея.

Фота А. ТАЛОЧКІ (БЕЛТАФАРМ).

АБ'ЯВЫ

Ахвяруем на музей!

Беларускае грамадзка-культурнае таварыства ў Польшчы будзе ў Гайнаўцы, на Беласточчыне Музей помнікаў беларускай культуры. Грамадзкі камітэт пабудовы музея праводзіць збор грошай на пабудову музея. Ахвяраванні ў золотыя трэба дасылаць на адрас:
Bank Spółdzielczy w Hajnówce, nr. konta 905217-1922-132-3, а ў замежнай валюце: Narodowy Bank Polski, I Oddział w Białymostku, nr. rachunku walutowego 5021-24325-152-6787.
Жыхары Беларусі грашовыя ахвяраванні могуць уплачваць на рахунак 141713 у Рэспубліканскім жылсаадабаванні г.Менска.
Адрас камітэта: Społeczny Komitet Budowy Muzeum Zabytków Kultury Białoruskiej, ul. 3 Maja, 17-200 Hajnówka, RP — Польшча.

КАЛІ ВЫ БАЧЫЛІ ГЭРБЫ НА МАГІЛЬНЫХ ПЛІТАХ, НА сьценнах касьцёлаў, калі ВЫ маеце нейкія рэчы з гэрбовымі малюнкамі, то прасіў бы Вас зрабіць фотаздымкі іх і даслаць мне. Калі такой мажлівасці няма, то быў бы ўдзячны і за малюнак. Просьба даць апісанне места і тэкст ля гэрба, калі ён ёсць.
220102, Менск-102, п/с 212, Уладзіслава Вярхоўкіна.

ЗЬБІРАЮ ПІЎНЫЯ ЭТЫКЕТКІ, шукаю аднадушцаў на Беларусі.
Г. Калітоскі, Латвія, 229014. Рижский р-н, с. Олайне, ул. Станіс, 42-41.

ЦІКАУЛЮСЯ: філатэлія, спартыўнае атрыбуты, кад, футбольнае статystыка. Дасылаю маркі Латвія — алімпійскія.
Латвія, 226011, г. Рига, ул. Кр. Барона, 31-а, кв. 24. Рупайс Гундарс.

ЗЬБІРАЮ МАРКІ: дымазавы, рыбы, чыстыя маркі СССР і маркі Латвія, Літвы і Эстоніі. Адказваю ўсім.
Е. Воробьев, Латвія, г. Даугавпілс, ул. Малу, 11-33.

Наша сям'я збірае календарыкі. Шукаем калег па захапленню.
Латвія, 229713, Лиепайскі р-н, п/о Ница, ул. Дар-за, 2-6, Пелла Андрус.

Набуду кнігі, часопісы, матэрыялы па гэральдыцы, генялогіі і сфрагістыцы ў розных мовах. Магу прапанаваць у абмен разнастайную сучасную папулярную літаратуру.
220102, Менск-102, а/с 212. Вярхоўкіна Уладзіслава.

ВЫ ЖАДАЕЦЕ ЗНАЙСЦІ СЯБРОЎ НА ЗАХАПЛЕННЬ, ПЕРАПІСЦЬ ВА ўсім сьвеце? Мы вам дапаможам! Інфармацыя на англійскай мове. Аплата паштовымі маркамі.
8730, Латвія, г. Алуксне, п. я. 91 «ЛСС».

ЦІКАУЛЮСЯ НУМІЗМАТЫКАЙ, асабліва манэтымі сярэднявечча, Прыбалтыцкіх дзяржаў, Польшчы, Германіі. Маю абменны фонд.
Нормунд Речс, ул. Васарас, 11. 229601, Елгава, Латвія.

АДРАСЫ ДЛЯ ЛІСТАВАННЯ:

211030, Ворша, вул. Флёрава, 7, кв. 16,
Сярожкін Алякс. Міхайлавіч.

220131, Менск-131, п/с 417,
Цяхохін Уладзімір Станіслававіч
(тэл. 61-21-78).

АРШАНСКАЯ
ДРУКАРНЯ
Наклад
990 асобнікаў.
Заказ №3726.